

I 'I Celebrate Myself': TEKSTEN WALT WHITMAN

De journalist en schrijver Walt Whitman was de zoon van een timmerman : van een timmerman uit New York weliswaar , maar ook Whitman vertoont vaak messiaanse trekken. 'Ik ben de waarheid en de werkelijkheid van iedereen', laat hij de 'ik' die spreekt in zijn bundel Grasbladen (1855) boudweg verklaren : 'Goddelijk ben ik van binnen en van buiten, en heilig wordt alles wat ik aanraak of wat mij aanraakt'.

Je moet maar durven : 'Goddelijk ben ik van binnen en van buiten' : We hebben te maken met een wel heel oorspronkelijke en kleurrijke kunstenaar, een soort moderne profeet. De 'ik' die hier het woord voert verklaart zichzelf de gelijke van alle andere Amerikanen die 'ik' zeggen. Hij beschouwt het als zijn taak al die andere mensen - al die andere 'ik-zeggars' - in zich op te nemen. Niet uit eigenwaan, maar - zo schrijft hij - omdat hij als dichter 'menigtes mensen in zich omdraagt'.

Zijn meest beroemde dichtregel is de allereerste uit zijn bundel. Die luidt zo : 'Ik vier mijzelf - I celebrate myself - aankondiging die direct gevolgd wordt door : 'en waar ik me mee opsier, daar moet ook jij mee opgesierd worden'

Grasbladen is in feite Whitman's enige bundel, die hij zijn gehele leven is blijven aanvullen, corrigeren en verrijken, als betrof het één lang gedicht. Hij nodigt ons uit lui in het gras - 'de pasgeboren baby van de plantenwereld' - te gaan liggen, en te kijken, en te denken. 'Alle leven is als gras', zei de profeet Jesaja al. Ook voor 'baby- gras' geldt dat de geheime kracht die het bezielt, die alle leven bezielt, de liefde is.

Wanneer we het over de liefde binnen een geheel volk hebben noemt Whitman dit democratie. Hij draagt dan ook het geloof uit dat onze menselijke natuur het democratisch streven als drijfveer heeft.

Whitman's poëzie ademt de unieke, inspirerende sfeer die menig bezoeker ook vandaag nog in Amerika en met name in zijn geboortestad stad New York kan aantreffen. Luister maar:

'Ik vier mijzelf
en waar ik me mee opsier, daar moet ook jij mee opgesierd worden,
want elk atoom dat mij behoort is evengoed van jou. [...]
'Wie een ander mens omlaag haalt, haalt mij omlaag'.

Ik hang wat rond en nodig mijn ziel uit met me mee te gaan,
Ik slenter en neem er m'n gemak van... terwijl ik een zomerse grasspriet van dichtbij bekijk.

Nooit is er meer begin geweest dan er nu is,
nooit meer jeugd en ouderdom dan er nu is;
nooit zal er meer volmaaktheid zijn dan er nu is,
nooit ook meer hemel of hel dan er nu is.

Ik geloof in jou, mijn ziel....
[...]
Luier met mij in het gras... haal de stop van je keel : [...]
Geweldig is de dag van vandaag, en mooi,
Het is goed om in onze tijd te leven.... Er was nooit een betere.

Geweldig zijn de waaghalzerijen, en de barensweeën en de triomfen en de nederlagen van de democratie. [...]

Geweldig ben jij zelf, ben ikzelf,
wij zijn even goed en slecht als ze vroeger waren, en als ze nu, hoe dan ook, weer zijn.
Wat de besten en de slechtsten deden, kunnen ook wij weer doen,
Wat zij voelden... voelen wij dat ook niet in onszelf?
Wat zij verlangden... dat verlangen wij toch ook?

Geweldig is het jong te zijn en even geweldig oud te worden...
geweldig zijn de dag en de nacht,
Geweldig is het rijk te zijn, en geweldig niks te hebben... geweldig is het te kunnen zeggen wat je zeggen wil, en geweldig is ook de stilte.
Jeugd, ruimdenkend, vol lust en liefde.... Jeugd, vol schoonheid, kracht en aantrekkingskracht :
Weten jullie dat je even mooi, krachtig en aantrekkelijk oud kunt worden? [...]

Ik ben de dichter van het lichaam,
en ik ben de dichter van de ziel.
Ik ben de dichter zowel van de vrouw als van de man,
En ik zeg dat het net zo geweldig is een vrouw te zijn als een man

Ik ben de dichter van het triviale en het zonneklare, en van de onsterfelijkheid,
Niet louter de dichter van goedheid,
ik ontken niet ook de dichter van verdorvenheid te zijn.

*Walt Whitman, een Amerikaan, een ruige gast, een kosmos,
Een ongeregeld type, vleselijk en wellustig... etend, drinkend en vrijend,
Geen sentimenteel figuur.... zich niet verheven voelend boven man of vrouw,
Of los van hen, niet bescheiden en ook niet onbescheiden.*

Kom, luier met mij in het gras.....

LIED : Als wild gras in de bergen groeit de liefde (Dom. 3)

II EENHEID - SAMENVOEGEN

Gelijkheid tussen mensen is voor Whitman geen doel maar middel. Gelijkheid moet één maken. Voor deze romanticus is democratie net als religie een zaak van 'religare', dat wil zeggen van 'samenvoegen' : alle talen maken tot één taal die iedereen verstaat, alle mensen met hun veelheid aan verlangens, talenten en daadkracht maken tot één broederschap, één grote natie. Die eenheid onder mensen wordt Whitman's levensideaal, en de inzet van zijn dichterschap. Leaves of Grass zouden wij kunnen zien als het Amerikaans antwoord op het 'Alle Menschen werden Brüder' dat Beethoven kort tevoren in Europa heeft laten zingen.

Als mens kun je, zoals een moeder doet, vooral willen liefhebben, beschermen, verenigen. Je kunt ook, meer vaderlijk misschien, de wereld willen veroveren, veranderen, beter maken. Beide soorten mensen zijn uiteraard nodig. Ze roepen elkaar ook op : affectie en ambitie zijn de twee gezichten van onze menselijke scheppingskracht, en gaan vaak samen. Maar bij de ene mens valt de nadruk anders dan bij de ander.

Bij Whitman Is het duidelijk waar de nadruk ligt. Hij wil eenheid, affectie, samen zijn. Dan komt de verandering vanzelf, vindt hij. Als dichter wil hij alles - mensen en dingen - deel van hemzelf maken. Whitman vertelt dat in één van zijn bekendste gedichten, over zijn kindertijd :

Er was een kind dat ging op pad iedere dag. En het eerste ding waar hij naar keek en dat hij in zich opnam, uit verwondering, of medelijden, of liefde, of vrees, dat ding werd hij. Dat ding werd een deel van hem, voor de gehele dag of een deel daarvan, voor vele jaren, of jaarkringen lang.

De vroege seringen werden deel van dat kind,
En gras, en witte en rode haagwindes, en witte en rode klaver, en de zang van de vogels,
En de in maart geboren lammeren, [...]
En de eerste veldscheuten in april en mei werden deel van hem, de scheuten van het wintergraan, en die van het lichtgele koren, en van de tuinknollen die je kon eten.
En de met bloesem bedekte appelbomen, en later het fruit... [...]
En de schooljuffrouw die op weg naar school voorbij kwam... en de aardige jongens die voorbijkwamen... en de ruziënde jongens... en de keurige, friswangige meisjes
En de negerjongen en het negermeisje op blote voeten,
En alle veranderingen in stad en land, waar hij maar ging, werden deel van hem

Zijn eigen ouders... hij die 's nachts het vadersap eruit spoot, en vader van hem werd,
En zij die hem in haar schoot droeg en hem baarde... zij gaven dit kind meer dan alleen dat. Zij gaven hem daarna elke dag... zij en wat van hen was werd deel van hem.

Het vertrouwde gezinsleven, de taal, het gezelschap, het meubilair... het verlangen en het opzwellende hart, [...]
De twijfels bij dag en bij nacht,
De nieuwsgierigheid naar het hoe en waarom... [...]
Dit alles werd deel van dat kind dat iedere dag op pad ging, en die nu en voortaan iedere dag op pad zal blijven gaan,
en dit alles wordt deel van hem of haar die het nu aandachtig aanhoort of leest.

kort muzikaal intermezzo

III AMERIKA , EEN LANGE STOET

Whitman houdt niet op het Amerika van zijn dagen te beschrijven, en te laten zien dat alles samenhangt, één is. Zijn gedichten zijn eindeloze opsommingen, beeldend en ritmisch, 'litanieën' die soms ook herinneren aan de psalmen uit de Joodse Bijbel. Bij hem zingen en dansen de woorden net als mensen, ze vrijen met elkaar, vieren elkaars nabijheid, vormen een 'stoet', een lange, verrukte – soms ook droevige – stoet. In de gedichten die zo ontstaan herkennen we het dagelijks leven van het Amerika van toen en van nu. Dat gaat zo :

De zuivere alt staat naast het orgel te zingen,
De timmerman prepareert zijn plank... de tong van zijn schaaf fluit steeds hogere deuntjes,
De kinderen, getrouwd en ongetrouwd, reizen naar huis voor hun Thanksgiving dinner,
De bootsman op de walvisvaarder zet zich schrap, lans en harpoen in de aanslag,
De boer staat op zijn zondagse wandeling naar de haver en de rogge te kijken,
De machinist stroopt zijn mouwen op, de agent doet zijn ronde, de portier monstert de gasten,
[...]
De groep net aangekomen immigranten zwermt uit over steigers en kaden,
De neger-slaven schoffelen in het suikerveld, de opzichter houdt hen vanaf zijn paard in de gaten,
In de balzaal kan de dans beginnen, de heren haasten zich een dame te vinden, de dansers buigen voor elkaar,

De politieke actievoerder bestijgt het podium, voor zijn bralpartij heeft hij mond en neus nodig, [...]

Wasbeerjagers struinen door de omgeving van de Red River, de Tennessee en de Arkansas, Vaders tronen bij het avondeten te midden van hun zonen, kleinzonen en achterkleinzonen, En tussen de muren van klei of in tenten van canvas rusten jagers en woudlopers van hun jacht uit.

De stad is in slaap en het land is in slaap,

De levenden slapen hun tijd uit... de doden slapen hun tijd uit,

De grijze man slaapt naast zijn vrouw en de jonge man naast zijn vrouw :

En allemaal komen ze bij me binnen, en ik reik naar hen uit,

En wat het is om op de een of ander wijze hen te zijn, dat ben ik.

LIED : WEK MIJN ZACHTHEID WEER (A40)

IV RELIGIE, GOD

Whitman belijdt een zeer liberaal geloof in God, het geheim van alle bestaan. Zijn geloof staat heel dicht bij dat van, bijvoorbeeld, de filosoof Spinoza, wiens uitspraak 'God of het universum' de aanwezigheid van God ontdekt in alles, niet in de laatste plaats in de denkende en verlangende mens. Een mens kan God wel ervaren, echt iets over God weten, is niet mogelijk.

Whitman wil daarom niet weten van één geloof dat het ware zou zijn, maar hij ontdekt waarheid en waardigheid in alle oprechte vormen van geloof.

Ik veracht jullie niet, priesters,

Mijn geloof is het grootste van de geloven en het minste van de geloven,

Het omvat alle oude en nieuwe erediensten, alles tussen oud en nieuw,

Ik geloof dat ik na vijfduizend jaar op aarde terugkom,

Ik wacht op antwoorden van orakels...vereer goden... groet de zon,

Ik maak een fetisj van de eerste de beste rots of boomstronk,

Ik dans nog in een fallische processen door de straten,

Ik drink mee uit schedels ... let op de lessen van de Koran,

Ik aanvaard de evangeliën, en de gekruisigde, weet met zekerheid dat hij goddelijk is,

Ik kniel voor de mis, sta op voor het gebed van de puritein, zit geduldig in een kerkbank,

Ik ga tekeer in dwaze geestvervoering,

Ik wacht doodstil tot de geest mij opwekt...

Goddelijk ben ik van binnen en van buiten, en ik heilig alles wat ik aanraak of wat mij aanraakt.

En ik zeg de mensheid aan : Wees niet weetgierig naar God,

Want ik die weetgierig ben naar wie of wat ook, ben niet weetgierig naar God,

Zelfs een berg woorden kan niet zeggen hoe immens de vrede is die ik met God heb,

En met de dood.

Ik hoor en aanschouw God in elk ding en toch begrijp ik helemaal niets van God, en ik zie ook niet in wie er wonderbaarlijker zou kunnen zijn dan ikzelf. [...]

Spreek ik mezelf tegen?

Goed dan... ik spreek mezelf tegen,

Ik ben weids.... Ik bevat menigten

LIED : WEK MIJN ZACHTHEID WEER (A40) herhaald

V DE SCHITTERENDE, GEWELDIGE MENS

Tot slot : Whitman , dat is het visioen van een warm, broederlijk Amerika, van een mensheid waarin de goedheid het wint. In zijn teksten kan iedereen die dat wil, jong en oud, progressief en conservatief, gelovig en ongelovig iets van zijn gading, van zijn droom terugvinden.

Tijdens zijn leven al is Whitman een nationale figuur, die de democratie bezingt, en in zijn teksten protesteert tegen de slavenhandel. In onze dagen is hij als homoseksuele dichter ook de patroon geworden van de bevrijdingsbeweging van de Amerikaanse homo's.

Affectie blijft in zijn ogen de eerste sleutel voor de oplossing van onze problemen.

Wat hij ziet en zegt komt soms misschien wat kinderlijk over, meestal heeft het vooral iets subliems en troostvols.

Vele generaties lezers konden er niet genoeg van krijgen, Amerika kan er nog altijd niet genoeg van krijgen.

Misschien kan het ook ons nog inspireren :

Laten we daarom nog één keer naar zijn stem luisteren :

Ik zal optreden in naam van allen die jonge lieden zijn of geweest zijn,
En het geheim van mijn nachten en dagen vertellen,
En de behoefte aan kameraden vieren
Ik zal in Manhattan en in iedere stad van deze Amerikaanse staten
Het instituut vestigen van de dierbare liefde onder kameraden. [...]

Geweldig is vrijheid! Geweldig is gelijkheid! Ik ben hun volgeling,
Roergangers van de naties, weet hoe je moet regeren... waarheen jullie koers zetten, zet ik koers.

[---]

Geweldig is het goed te zijn,

Ik weet niet wat het is , net zo min als ik weet wat gezondheid is... maar ik weet dat het geweldig is.

Geweldig is het slecht te zijn... ik merk dat ik het vaak net zo bewonder als goed zijn :
Noem je dat een paradox? Ja, dat is zeker een paradox.

Het eeuwige evenwicht der dingen is geweldig, en de eeuwige teloorgang is geweldig.
En ook dat is een paradox.

Geweldig is het leven... werkelijk en geheimzinnig tegelijk... waar en wie het ook betreft,
Geweldig is de dood ... Even zeker als het leven alles bijeen houdt, houdt de dood alles bijeen;
Even zeker als de sterren weer terugkeren nadat ze in licht zijn opgegaan, is de dood zo geweldig als het leven.

LIED : LIEFDE, LIEFDE (139)

Henk Hillenaar